

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 150 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 5. aprila 1935.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Ali se obetajo našim koroškim rojakom boljši časi?

(Konec.)

III.

Katere skrbi danes najbolj tarejo koroške Slovence in najbolj ogražajo njih narodno življenje?

Na prvem mestu moramo navesti njih gospodarsko šibkost in odvisnost od Nemcev, gospodarsko politiko večine, ki povsod za postavlja Slovence. Premoš nemškega kapitala že sama po sebi z gospodarsko penetracijo slovenskega ozemlja pri korenini ograža njih narodni obstoj. Vsako novo nemško podjetje je nova nemška trdnjava v našem ozemlju. Avstrijska gospodarska politika poleg splošne stiske slovenskega kmeta še huje zadeva ko nemškega, in vedno več slovenskih kmetij prehaja v nemške roke. Razni nacionalni fondit proces še umetno pospešujejo. Slovensko ljudstvo je kmečko ljudstvo, a naravni prirastek žal na kmetih pada in kar ga je, ga zemlja nezadostno preživlja. Previšek se izseljuje v mesta in industriji in se tam ponemčuje. Tudi tujski promet stoji v službi v germanizacije. Kdor hoče zato Slovenem dobro, jim mora seči tudi gospodarsko podrame, mora podpreti njih gospodarske in združne ustanove in pri davčni in gospodarski politiki upoštevati njih položaj.

Drugo, kar Slovence v narodnem oziru demoralizira, je dejstvo, da ves upravni aparat stoji zavestno v službi germanizacije. Slovenščina je iz uradov popolnoma izrinjena, zato nima v javnem življenju nobene veljave. Vsak uradnik, učitelj, orožnik, finančar je eksponent nemštva in s svojo družino pomaga ustvarjati umetne nemške otoke v slovenskem ozemlju. Kaj misli avstrijska vlada v tem oziru storiti? Ali ima voljo in moč, v tem oziru kaj bistvenega spremeniti?

Potem ljudsko šolstvo sploh! To je najhujša rana na našem narodnem telesu. Šolstvo je tako, kakršno je učiteljstvo. To pa je po duhu in miselnosti z malimi izjemami nasprotno Slovincem. Preden morejo koroški Slovenci računati na jezikovno preosnovo šolstva v svoj prid, morajo dobiti učiteljstvo, ki ne bo samo znalo slovenščine, ampak se bo čutilo tudi eno z narodom, ki bo s svojim živim duhovnim odnosom do slovenskega kulturnega življenja dokazalo, da je kos svoji vzgojni nalogi med slovensko mladino. Kaj misli avstrijska vlada storiti za vzgojo takega učiteljskega naraščaja? Kako misli v tem oziru preurediti učiteljske?

Potem vprašanje druge naše inteligence in njene naraščaja! Ali misli avstrijska vlada vsaj eno srednjo šolo tako urediti, da bo kolikor toliko sposobna vzgajati naš dijaški naraščaj? In kako misli olajšati naši kmečki mladini srednješolski in strokovni studij? Brez lastne inteligence nima noben narod bodočnosti. Danes niti za duhovniški naraščaj ni dovolj preskrbljeno in niso redki primeri, ko se je poverilo dušno pastirstvo slovenskih vernikov trdemu Nemcu.

Mimo teh dejstev ne bo mogel nihče, kdor se bo hotel resno lotiti narodnega vprašanja koroških Slovencev in mu ni samo za videz sporazuma med manjšino in večino na osnovi nekega formalnega manjšinskega prava, ampak bo hotel naši narodni manjšini dejansko pomagati ter ji ustvariti vsaj najosnovnejše pogoje za samostojno življenje.

IV.

Našteli smo nekaj teh pogojev. Težko bo mogel le enega prezreti, komur je resno za stvar. S slepomišljenjem v teh osnovnih zadevah ne premaknemo vprašanja z mrtve točke. Z njegovim formalnopravnim reševanjem nam ni nič pomagano. Zakaj to poudarjamo?

»Freie Stimmen« so ponovno načele zadevo o kulturni avtonomiji koroških Slovencev na osnovi narodnega katastra. Škoda besed! Kulturna avtonomija na osnovi personalnega načela, po katerem se poedinci uradno izjavljajo za slovensko narodnost, je na Koroškem vseskozi neresna in za Slovence nesprejemljiva stvar. Nemci sami se morajo

tega zavedati in zato vidimo v ponujanju take avtonomije samo zavlačevalni manevar in gesto, ki je preračunana na zunanji svet. Gospodarska odvisnost slovenskega človeka, ki je v glavnem kmečki proletarec, je tako velika, in prepletenost gospodarskega, kulturnega in političnega življenja tako očitna, da bi kulturna avtonomija na taki osnovi visela povsem v zraku in bi po vsej priliki predstavljala le novo davčno obremenitev Slovencev. Morebitno sklicevanje na neke nemške manjšine v drugih državah tu prav nič ne drži, ker te žive v povsem drugih razmerah. Slovincem ni nič pomagano s to vrsto kulturne avtonomije, oni morajo zahtevati narodno avtonomijo, t. j. možnost in pravico samoodločanja v vseh bitnih zadevah narodnega življenja. Taka avtonomija je mogoča samo na osnovi neke teritorialne samouprave. Drugače tudi ni rešljivo vprašanje nemškutarstva. Nemškutarstvo je naša rana, je del slovenskega življa, demoraliziranega po nemških nacionalističnih vplivih. Nemškutarstvo je zadeva, s katero moramo sami priti na čisto. To je mogoče le, če se mu vzame današnja zaslomba in naveže na lastno moč. Na ozemlju, na katerem prebivajo nemškutarji skupaj z zavednimi Slovenci, naj merijo s temi svoje moči. Slovence so pri ljudskem štetju tako malo našli, da se menda ni bati njihove premoči. Za politično-upravno delitev Koroške v dva dela z nekimi skupnimi zadevami, nahajamo poraben zgled v Švici. Zavedamo se, da je do take rešitve narodnega vprašanja koroških Slovencev še daleč. A bila bi edino zadovoljiva. Zato mora biti vse delo usmerjeno na ta cilj. Danes ta dan pa so važnejše za koroške Slovence konkretne pridobitve na kateremkoli področju, ko neki formalnopravni pakti, ki bi ostali na papirju. V tem smislu morajo tudi koroški rojaki sestaviti svoj minimalni in maksimalni program. Kdo ga bo izdelal in kdo ga bo polnomočno zastopal? Za to bi bil edino poklican Slovenski narodni svet, ki bi bil od slovenskega ljudstva svobodno izvoljen. Avstrijska vlada menda računa z njegovo ustanovitvijo. S kom se hoče sicer pogajati, ko Slovenci nimajo več svoje politične organizacije? Slovenska javnost bo pozorno sledila dogodkom v Avstriji in realizaciji od avstrijske vlade danih obljub.

L—i.

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

Moja nadaljna izvajanja bi bila nerazumljiva, če ne bi vsaj v glavnem orisal stališča, ki ga zastopa Šuklje v svoji brošuri. On trdi na str. 68., da bo znašal deželni primanjkljaj l. 1913, ali najkasneje l. 1914, po vsej človeški previdnosti dva milijona kron, ter nasvetuje, da naj bi se ta kril iz državnega prispevka, izvirajočega iz akcije za saniranje deželnih financ, dalje z zvišanjem deželnih doklad na neposredne državne davke od 40 na 60%, z uvedbo deželne zaslade na »zasebno vino« in temu primernim zvišanjem deželne 40% doklade na državno užitnino ter dohodkom iz davščine na prirastek zemljiške vrednosti, davščine od plesov in dobička pri državnem užitninskem zakupu. Odločno se protivi, da bi se primanjkljaj še dalje prikrival s plavajočimi dolgovi, narejenimi pri melioracijskem zakladu. Ta zaklad je bil ustanovljen l. 1911. z najetjem 10 milijonskega posojila pri dunajski Union-banki. Na str. 9 mu ni všeč, da je poročevalec finančnega odseka, dr. Krek, v svojem uvodnem govoru poudaril, da bi druge dežele morale Kranjsko zavidati za njen finančni položaj ter ko je omenil težave, ki jih je bilo treba premagati pri najetju tega posojila, nadaljuje: »Ne govorim rad o lastni osebi. Nisem občutljiv, tudi nisem razvajan po preobilo zaužitju javni pohvali svojega delovanja. Širokopleč sem ustvarjen ter se bore malo zmenim za to, če mi na hrbet obesijo par nepovabljenih družnikov, ki si potem prisvajajo del zaslug, do katerih sicer ne bi imeli nobenega pravnega naslova.« S tem namiguje na pohvalo v »Slovincu« od 2. januarja ter na Šusteršiča in Lampeta. Navzlic poudarjeni

skromnosti pa ne more prikriti, da ga je bolelo, ker je deželni zbor potrdil najeto posojilo in sprejel zakon »povsem suhoparno, ne da bi z eno samo priznavalo besedico se spominjal tistih mož, katerim bi dežela morala biti hvaležna za njihovo naporno delo ter za dragocene uspehe njihovega truda. L. 1888.«, pravi dalje, »se je postopalo čisto drugače.« Takrat »si je štel deželni zbor v svojo dolžnost, izreči v imenu dežele najtoplejšo zahvalo prizadetim poslancem, poročevalcu (dr. Alfonzu) Moschetu in tovarišem«. Na sploh očita, da je »Lampe zasnoval svojo finančno politiko na izkoriščanju deželnih kreditov«.

Kopito je skrito v zahtevi po uvedbi novih in zvišanih obstoječih neposrednih davkov, ki se jih ogiba, če le more, vsak meščanski politik. Posredni davki so v razredni družbi povsod glavni vir dohodkov iz javnih dajatev. Prizadeti prevale celo največji del neposrednih davkov na ramena širokih množic konsumentov. Šukljetovala zahteva torej ni izvirala iz načelnega gledanja na stvar, temveč si je prikril taktiko, kakor je najbolj ustrezala njegovemu namenu. Če je prejšnji deželni odbor »pretirano skoparil«, je naravno, da se je novi znašel pred obilico perečih vprašanj, ki so vsa hotela biti čim prej rešena, za kar pa je bilo treba sredstev. Kje jih dobiti? Z uvedbo novih davkov? Ne — teh bi se otresal tudi Šuklje, da je še ostal na svojem mestu. Seveda jih je priporočal že prej; toda tedaj je v njem že dozoreval sklep, da odstopi. S svojo zahtevo je imel zgolj namen, prisiliti večino zbora k dejanjem, ki pri vladajočih nikjer na svetu niso priljubljena. Večina deželnega odbora in zbora, njej na čelu Šusteršič in Lampe, si je raje pomagala s posojili iz obstoječega 14 milijonskega deželnega melioracijskega sklada. Poznejši razvoj dogodkov je odobrill pravilnost te taktike v vsem njenem obsegu. Ugovor,

da je položaj zasukala svetovna vojna, ki je tedaj ni bil nihče predvidel, ima pač nekaj na sebi, v splošnem pa ne drži. Vse, kar je sledilo, govori za Šusteršiča in Lampeta. Glavni vir dohodkov je dajala med vojno od njih zasnova Deželna vnočevalnica za živino in mast. Ne-le to: rešila je Kranjski tudi milijone in milijone, tisočim mestnega in podeželskega prebivalstva pa omogočila vsaj za spoznanje boljšo prehrano. Da ima k. u. k. Feldmarschall Svetozar Borojevič Edler von Boina pri tem kako zaslugo, spada v kraljestvo bajk. Sicer pa o tem še.

Ko so bila prednja poglavja že natisnjena, sem vzel vnovič v roko časopise tistih dni in se v svoje največje zadoščenje prepričal, da soglaša moja sodba o značaju Šukljetovalom do vseh odtencev s sodbo tistih, ki jim je bila njegova kritika namenjena. V odgovor na Šukljetovala brošuro je napisal Lampe v »Slovincu« pod različnimi naslovi vrsto člankov, ki se dajo še danes brati z velikim užitkom. Sočni in polni svežine izdajajo vso duhovnost in udarno silo svojega avtorja, ki mu v tem njegov nasprotnik še od daleč ni kos. Naravnost, brez ovinkov, gre David na namišljenega Golijata. Že sami ti članki znatno okrnjujejo prejšnji Šukljetoval sloves.

Dne 12. junija 1912 pravi Lampe pod naslovom »Mandelj in Šuklje, moja javna svetovaleca« med drugim: »Iz Narodne in Učiteljske tiskarne, od Gabrščka in Kleinmayra nam pošiljata svoje navsvete in pomisleke. To je stvar okusa.« Potem: »Mandelj hoče dokazati, da je bilo gospodarstvo slovensko-nemške zveze koristnejše za deželo... Jaz sem svoje dni mislil, da se bo Mandelj navedil. Pa ni šlo. Imel je vedno oziroma liberalce in strahovito mu je imponiralo dnevno časopisje, njegovo mišljenje se je vedno gibalo v jako ozkem krogu. Le ljudje majhnega obzorja so pa trmasti,

Kakšna naj bo vseučiliška knjižnica v Ljubljani

(Načrta prof. J. Plečnika in prof. dr. Iv. Vurnika.)

I.

Popolnoma odveč bi bilo pisanje, da je treba, da takoj prično z zidanjem ljubljanske vseučiliške knjižnice; vodo v morje nositi bi se dejalo, če bi še kdo dokazoval opravičenost nove stavbe zanj. Po številu slušateljstva bi imelo slovensko vseučilišče dobiti od vseh izrednih izdatkov, ki so znesli od leta 1919/20 do leta 1933/34 za belgrajsko, zagrebško in ljubljansko vseučilišče po državnih proračunih skupaj skoraj 190 milijonov dinarjev, 12 odstotkov, t. j. 23 milijonov, po davčnih dajatvah pa 15 odstotkov, torej 28½ milijonov. Dejansko je pa dobilo ljubljansko vseučilišče 11 milijonov, čeprav ni imelo ob ustanovitvi nobenega lastnega poslopja in niti ne strehe v tuji hiši. Zagrebško vseučilišče je imelo že pred l. 1918 veliko novo sezidano knjižnico, belgrajsko vseučilišče jo je postavilo z državnimi prispevki in je dobilo zanj tudi še iz Carnegie-jevega sklada 100.000 dolarjev. Naposled so dosegli, da je postavilo ministrstvo za ljubljansko vseučiliško knjižnico v drž. proračun za tekoče leto 500.000 dinarjev za amortizacijo posojila pri Drž. hipotekarni banki v znesku 7½ milijonov, ki naj jih prispeva država za ljubljansko vseučiliško knjižnico. Znižani proračun za stavbo ljublj. vseučiliške knjižnice po načrtu prof. J. Plečnika znaša danes 10½ milijona dinarjev, ker so padle stavbne cene od leta 1931, ko je napravil prof. J. Plečnik načrte, in je znašal proračun 14.224.424 Din. Trditev, da je prof. Plečnik svoj načrt preuredil ter da je zaradi tega potrebnih le 10½ mil. dinarjev, kot je pisalo pred kratkem »Jutro«, ni resnična. Če naj se sezida ljublj. vseuč. knjižnica za nižjo vsoto kot je bil prvotni proračun iz l. 1931., je treba s stavbo takoj začeti, skopati temelje že v par mesecih in takoj delo oddati, ker utegnejo stavbne cene spet narasti.

Precej ljudi je bilo še pred par meseci prepričanih, da je stavba vseučiliške knjižnice zagotovljena. Ker pa so sedaj stopile zaradi razpusta skupščine v veljavo dvanajstine in niso postavili v dvanajstine anuitete 500.000 dinarjev za ljubljansko vseučiliško knjižnico, je jasno, da država letos ne bo dala za stavbo vseučiliške knjižnice ničesar. Ne ostane sedaj ničesar drugega kot pa, da dobi ljubljansko vseučilišče nekje začasno kredit, ki bi se povrnil pozneje z anuitetami iz državnega proračuna. Kredit naj bi preskrbela na katerekoli način banovina, ki naj bi ji dala država zagotovilo, da prevzame obvezo za ta kredit, ko bo sprejet proračun. Belgrajska univerza bo vzela sama na svoje premoženje kredit 12 milijonov dinarjev za stavbo pravne fakultete ter ima obljubo od države, da bo ta kredit vrnila z letnimi anuitetami po dva milijona dinarjev.

II.

Če glede stavbe ljubljanske vseučiliške knjižnice nismo optimisti in ne vemo, kedar bo sezidana, pa gotovo zanima vse Slovence, kakšna bo slovenska vseučiliška in obenem slovenska narodna knjižnica.

Prof. J. Plečnik je priobčil svoj načrt v posebnem zvezku l. 1933. Konec l. 1934 je pa v mali brošuri priobčil prof. Iv. Vurnik drug načrt za slovensko vseuč. knjižnico ter pripomnil, da je z njim opravil samo posel stražarja, ki mora zvo-

niti, če vidi, da se bliža občini huda ura. O Plečnikovem načrtu so listi precej pisali, o Vurnikovem pa ne. Zdi se nam potrebno, da izpregovorimo v tej stvari vsaj nekaj besed.

Prof. Vurnik očita Plečnikovem načrtu, da je »zasnovan po romantični zamisli baročne palače, kateri naj bi bile knjižnične potrebe šele prilagodene«, ter trdi o svojem načrtu, »da je zamišljen iz bistva knjižnične stavbe«, da bi bila knjižnica po njegovem načrtu »stavba, ki bi tudi v prihodnjih stoletjih uspešno služila svojemu namenu« ter da bi bila stavba po njegovem načrtu »tudi res cenejša«. Prof. Vurnik tudi trdi, da bi bila stavba po Plečnikovem načrtu temna in slabo uporabna ter prilaga za dokaz risbi o razsvetljavi glavne čitalnice in predavalnice. Glavna misel Vurnikovega načrta je, da bi bila po njem zazidana masa za okoli 13 tisoč kubičnih metrov manjša kot po Plečnikovem, ker bi naj stolp (silos) za knjige postavili šele čez kakšnih 50 let, dotlej pa bi zadoščala za shrambo knjig skladišča v spodnjem delu stavbe. Zaradi tega misli prof. Vurnik, da bi bil njegov projekt za nekaj milijonov dinarjev cenejši.

Načrt prof. Vurnika je popolnoma smotrno in ne upošteva prav nič izročila ne udomačenih oblik, je v tem pogledu »revolucionaren«. Podolgovata stavba z betonskimi stebri, vmes rdeča opeka, strop glavne bralne dvorane pa z zgornjo svetlobo, vse skupaj visoko brez stolpa za knjige 13,20 m, bi delala vtisk tovarne, brez vsakih olupšav in brez vsakih oblik zaradi oblik samih. Res je prof. Vurnik varčeval s prostorom in ga je hotel praktično izrabiti čisto računsko, kar dokazuje že veža (avla), ki ima vhod iz Vegove ceste ter je iz praktičnih vzrokov trapezasta in niti ne štirikotna. Višina stavbe same, ki je 13,20 m, je res še bolj v skladu z višino starih poslopij v okolici (Križevniška cerkev, Anerspergova palača, Kmetijska družba) kot pa je Plečnikov načrt, ko ima fasada višino 20,69 m, — to pa velja le za toliko časa, dokler ne bi bil postavljen stolp (silos) za knjige, ki bi segal nad streho knjižnice celih 23 m, tako da bi stavba s silosom, visokim od tal do vrha nad 36 m, popolnoma ubila vso okolico od Cojzove ceste do Zvezde in še dalje ter bi bil silos tako širok kot tri petine fasade v Knežji ulici. Stopnišče po Vurnikovem načrtu je ozko in neznatno, da zadoštuje le za stanovanjsko hišo. Vurnikov načrt je izdelek tistega nadsodobnega pojmovanja stavbarstva, ki je popolnoma razumarsko in je le reakcija zoper napake v stavbarstvu na koncu preteklega stoletja, nima pa organske podlage ne v naši in ne v globlji evropski duhovnosti. Zgornja razsvetljava, ki jo ima Vurnikov načrt v glavni bralni dvorani, ni za naše kraje zaradi vremenskih razmer, bil bi pa prostor poleti zaradi prehude svetlobe in vročine za bralnico malo primeren. Vurnikov silos je iz statičnih vzrokov nemogoč, njim ne prenesla njegove teže, pilotiranje bi pa ker je teren slab in bi tudi betonska plošča pod stvar tako podražila, da bi bila izvršitev Vurnikovega načrta dražja kot pa Plečnikovega. Vurnik je namreč položil vso težo shranjenih knjig v stolp (silos), Plečnik je pa težo knjig razdelil na vse temelje. Popolnoma napačno trdi prof. Vurnik v svoji brošuri, da po Plečnikovem načrtu glavna bralna dvorana, ki je središče in težišče vse stav-

be, in pa predavalnica nista zadosti razsvetljeni. Ta dva glavna prostora imata po Plečnikovem načrtu zadosti razpršene svetlobe, ki je za oči mnogo boljša kot direktna luč, in glavna bralna dvorana ima okni čez celi dve steni. Prof. Vurnik se tudi moti, ko pravi, da je po Plečnikovem vhod iz glavne bralne dvorane v prostore za kataloge čez ramo stranskega stopnišča in čez hodnik; v resnici je napravil prof. Plečnik vhod v prostore za kataloge naravnost iz glavne bralne dvorane. Kritične opazke prof. Vurnika v načrtu prof. Plečnika so brez osnov.

Ni dvoma, da stoji načrt prof. Plečnika nad načrtom prof. Vurnika. Prof. Plečnik je gledal, ko je delal načrt za vseuč. knjižnico na to, da bi bila stavba udobna in intimna, ne pa tovarniška.

Plečnikova vseuč. knjižnica je v organični zvezi z našim izročilom, je v smislu slovenskega izročila ter je v skladu z okolico. Je po osnutku monumentalna stavba z vsaj primernim stopniščem in pregledno razdelitvijo prostorov in v prihodnosti jo je mogoče tudi povečati tako, da se postavi prizidek proti Križevniški cerkvi, tja kjer stojita sedaj dve zasebni hiši — čeprav je tudi prof. Plečnik napravil kolikor mogoče preprosto, ceneno stavbo brez razkošja in je varčeval z denarjem oz. materialom.

III.

Stavba ljublj. vseuč. knjižnice in obenem slovenske narodne knjižnice, ki naj bi bila ena najvažnejših slovenskih kulturnih ustanov, je stvar, ki zanima vseh pičlih 2 milijona slovenskih ljudi. Zato je ta stvar za vse slovenstvo važna in je potrebno, da jo obravnavamo posebno skrbno, ne le s stališča porabnosti, ampak tudi kot znamenje višine slovenske kulture. Vsak narod mora skrbeti, da so njegove važne kulturne ustanove tudi po zunanjosti odlične in da narod primerno reprezentirajo. Nemogoče je misliti, da bi bilo na pr. češko narodno gledališče v leseni areni ali zagreška akademija znanosti in umetnosti v pritlični stavbi.

Slovenci nimamo za svoje vrhovne kulturne ustanove doslej nobene res reprezentativne stavbe. Slovenska narodna opera in slovenska drama sta v starih polpremajnih poslopjih, ki sta bili sezidani pred desetletji kot krajevni gledališči, ko je bila Ljubljana skoraj za polovico manjša kot je dandanes; ljublj. dramsko gledališče celo samo za takratno nemško manjšino, ki je štela le nekaj tisoč ljudi. Poslopje slovenskega vseučilišča je bilo sezidano za kranjski deželni odbor, ne za univerzo. Narodni muzej je bil postavljen pred več kot 40. leti za skromne zbirke, ki so bile prej shranjene v stari gimnaziji in so bile omejene le na Kranjsko. Narodna galerija je v Narodnem domu, ki je bil sezidan za družabne prireditve.

Če bi živeli Slovenci v drugih razmerah in v drugih časih, bi bilo treba misliti na to, da bi sezidali veliko novo narodno gledališče, ki bi imelo prostora vsaj za 1500 ljudi s sodobnim velikim odrom in pogreznjenim orkestrom za veliko opero in to kje v sredi Ljubljane, sedanje operno gledališče bi bilo pa treba povečati in dozidati za slovensko dramo. Treba bi bilo sezidati novo ali več novih stavb za vseučilišče, povišati Narodni muzej za eno nadstropje, Narodnemu domu pa napraviti prizidek in ga tudi v notranjosti prezidati za Narodno galerijo.

Celo velike cerkve ni v Ljubljani. Cerkve iz baročne dobe so sicer odlične v stavbarskem pogledu, so bile pred 200 leti, ko so jih zidali za ta-

in zato se je Mandelj vedno zagrizel v kako mialost in vrtal in vrtal po nji, ne da bi videl, kaj se sicer godi... Mandelj nima pojma o modernih nalogah avtonomnih zastopstev. Tu je Lampe radi nepoučenosti deloma netočen, deloma pa preoster. Mandelj je bil namreč eden tistih redkih mož, ki je jemal svoj mandat resno in je delal tako, da je še dodajal. Bil je pa načelen nasprotnik slovensko-nemške zveze. Ko me je šest let prej po naročilu Kreka in kanonika Luke Smolnikarja pregovarjal za vstop v slovensko ljudsko stranko in sem to odklonil med drugim tudi iz svetovno-nazornih razlogov, je izrečno poudaril, da ga veže na stranko zgolj njena delavnost in nasprotstvo do slovensko-nemške zveze. Govorila sva odkrito in nisem imel vtiska, da kaj prikriva.

V članku od 19. junija piše pod naslovom »Kaj pa dolgovi?« med drugim: »Tendenca Šukljeta je v tem, da skuša finančni položaj dežele naslikati kar mogoče črno, izključiti zanimanje od strani države in prisiliti deželni zbor k povišanju davklade in uvedbi novih davkov, zlasti vinskega davka. Poleg tega švrka tudi po poslancih, ki mu niso všeč, na drugo stran pa dela globoke poklone — najgloblje proti nemški gospodi iz pretekle dobe.« Dne 21. junija pa pod naslovom »Skozi okno:« »Pl. Šuklje zna povzdigniti sebe na račun drugih. Nasprotnika najprej pohvali in potem se povzdigne na njegovih ramah in reče: Tak mož, glejte, pa sem še večji! — Tako je hotel porabiti dr. Kreka in dr. Žitnika za podnožje svoji veličini... Šuklje pa v svoji brošuri trdi, da je dr. Krek kot poročevalec pred liberalci in Nemci iz zbornice — bežal. Dr. Kreka ni še nihče videl na begu, najmanj v kranjskem deželnem zboru. Tudi kot poročevalec finančnega odseka ni imel povoda k begu.

Dan na to mu očita v članku »Naprej po pravi poti!« perfidnost in pravi: »Pl. Šuklje si šteje v posebno čast in poudarja kot izrazito stran svojega značaja, da izpreminja svoje prepričanje.« Sledila je še dolga vrsta člankov in beležk v »Slovincu« in drugih listih, ki v njih značaj Šukljeta ne sije ravno v najlepši luči. Omenim naj le še, da zatrjuje Lampe v enem teh v »Slovincu«, da bi po Šukljeta načinu pribave 10 milijonskega posojila dežela bila prikrajšana za okroglo 300.000 kron. Šuklje se je še po smrti Šusteršiča in Lampeta bogato odškodoval za vse napade na sebe, očitajoč jima v »Sodobnikih« kovarstvo, češ, da sta, zlorabeč svoj uradni položaj, Gustava Pirea, ravnatelja, in inženerja »Kmetijske družbe za Kranjsko« Jakoba Turka odvrnila od sodelovanja pri njegovih načrtih za osnove sladkorne industrije na Kranjskem. (Dalje prih.)

Dr. Štampihar Ivo:

Pogovor z g. Prekorškom

(Dalje.)

Ako ste že prebirali sočne pripovedke dr. Tavčarja iz poljanskih hribov, posebno zbirko »V Zali«, ste brez dvoma naleteli na tiste zvočne vzklake gorjancev, po katerih je Tavčarjev stil tako neposredno ljudski. Ne prereditko ste mogli naleteti na vzklak »hov, hov«, ki ga polaga Tavčar na jezik revni ženščini iz tistih krajev, kadar se čemu začudi, ali kadar malo »pojama«. Tavčarja sem prebiral (in ga še prebiram zelo rad) kot srednješolec, ko se mi še ni sanjalo, da bodo vzklaki kakor »hov, hov« ali »bzzzzzz« ali »phhhh« itd. pojav slovenskega feuilletona in da se bodo

šopirili tamkaj kar sredi stavka. Sprejmite torej moje začudenje nad tem kot zadostno opravičbo, da sem moral Vas in druge bralce v pretekli tednu razočarati s presledkom v teh pogovorih. Kadar ima človek občutek, da mu je nekdo iz varnega zaledja izrezal iz obleke cele kose, da obleka ni ničemer več podobna, se ne pokaže rad na ulici. Meni se je povrh še sanjalo, da se je neki moj članek spremenil v novorojenca, ki ga je nespretni porodničar pri porodu v posameznih kosih serviral luči tega sveta, tako da je nastalo vprašanje, ali je novorojenec sploh še cel. Te sanje so me spomnile na neizkorenljivo moč zakona vztrajnosti, ki veli, da trajajo slabe navade dalje nego vzrok navad. Tako — mislim, da se ni treba preveč čuditi, ako se šele sedaj vračam na stvar. Storim pa to v svoji običajni obleki, ker vidim, da nima smisla razgovarjati se iz skrivalnice, ki to ni.

Mirovna politika, katero bodo, g. Prekoršek, ljudski poslanci podpirali, pa zahteva dve doslednosti: prvič priznanje Zveze svetskih socialističnih republik, drugič brezpogojno borbo proti fašizmu, kjerkoli ga srečajo. Kar se tiče prve potrebe, ne bo treba izgubljati besedi: Svetska Unija ni samo velika država, katere nezaslišani napredek spravlja dandanes ostareli drugi svet v poplah, temveč je kontinent, svet zase, ki ga ni mogoče prezreti. Fašizem je pa pojmovno grožnja z vojno, ker je fašizem sam sebi nasprotje. Vsakršno popuščanje fašističnim težnjam nas približuje vojni. Toda v Vaših vrstah najdete obilo polslepih ljudi, ki bodo s prepričanjem zabijali tuji fašizem, pravtako pa zanikali obstoj domačega. Najlepši zgled za zmoto v tej smeri predstavljajo najnovejši pojavi med »Borci«, ki se zdaj že med

kratno Ljubljano, ki je štela okoli 7000—10.000 duš, reprezentativne, danes pa niso več. Krajevni snobizem opeva pri nas vsak nov plot kot čudež in dogodek, čeprav bi bilo bolje, da bi molčal.

Vseučiliška knjižnica naj bi bila prvi stavbarski spomenik slovenski kulturi sedanje dobe tako, kot so bile ljubljanske stavbe v dobi baroka kulturni spomeniki tistih časov. Nova knjižnica naj bi bila zunaj in znotraj odlična in reprezentativna. Fasado Plečnikovega načrta bi bilo treba obogatiti in tudi stopnišče napraviti stavbarsko bogatejše. Na fasadi bi bilo uporabiti pri okenskih okvirih in tudi drugod, kjer bi arhitekt določil, kamen, lahko bi prišla na fasado tudi podobarska dela. Na stopnišču in v veži naj bi se porabil marmor, v veži

pa postavili doprni kipi znamenitih slovenskih književnikov, kakor bi spadali v vseučiliško poslopje doprni kipi slovenskih znanstvenikov. Če bi se na Plečnikovem načrtu znižalo podstrešje, ki je 2 m visoko, in napravila večja, poševna streha bi se stavba še bolj prilegala okolici; če bi se pa stavba razširila — ako bi se arhitekt za to odločil — do ravne črte, ki gre od vseučiliškega poslopja proti Napoleonovemu trgu, bi se dalo tudi stopnišče nove knjižnice napraviti širše. Pri stavbi nove vseuč. knjižnice ne sme škoditi kak milijon pri stroških. Če bi tudi stala stavba 10 odstotkov več kot znaša proračun, je treba ta presežek nekje dobiti in če bi ga bilo tudi treba izkopati kjerkoli.

Dr. J. R-i.

Redek mož

»Akademski Glas« poroča v svoji 10. številki o volilu profesorja Josipa Schmoranzerja naši univerzi in posveča njegovemu znanstvenemu delu v tujini nekaj toplih besed. To je povod, da se spomnimo tudi mi tega moža, ki je bil tako kot človek kakor kot učitelj izreden pojav med nami. Ob njegovi smrti 2. novembra preteklega leta se ga je spomnil od slovenskih listov menda edino »Popotnik«, medtem ko so ob tej priliki nemški tirolski listi prinašali o njem nekrologe, polne priznanja za njegovo znanstveno delo. Schmoranzelj je stopil tik pred prevratom kot profesor mariborskega učiteljskega v pokoj. Bil je samec in šibkega zdravja, kar ga je napotilo, da se je preselil k sestri v Eppan na južnem Tirolskem. Tam je posvetil ves svoj čas botaničnemu in arheološkemu studiju. Plod njegovega dela je med drugim dragocena zbirka gob, obsegajoča več tisoč preparatov, zlasti mikroskopičnih preparatov glivnih trosov, na podlagi katerih je določeval glivo in jo uvrščal v pripadajočo skupino. Ta zbirka postane poleg njegove knjižnice last naše univerze in pomeni za botanični inštitut lepo obogatitev. Menda je zbirka edina te vrste in zato se je zanjo potegovala tudi dunajska univerza. Po »Akad. Glasu« posnemamo, da se je Sch. zadnja leta lotil z uspehom raziskovanja prazgodovinskih ostankov pri Ueberetschu in sodeloval pri sestavi arheološke topografije Merana, v katerem kraju je tudi umrl. Ohranjena je njegova korespondenca z znamenitimi predstavniki njegove znanosti.

»Akademski Glas« pravi o Schmoranzelju, da je njegovo ime pri nas skoraj popolnoma neznano. To mnenje je nekoliko zmotno. Štajersko učiteljsko mu je ohranilo najlepši spomin. Sch. je izšel iz vrst ljudskošolskega učitelstva. Neprestano je spopolnjeval svoje znanje in širil svoje obzorje ter si pridobil usposobljenost za meščanske šole in z večletnim študijem na Dunaju strokovno kvalifikacijo za profesorja risanja na srednjih šolah. Bil je eden izmed glavnih pionirjev moderne metode risarskega pouka in priobčil je o tem predmetu razne članke in nekaj tehtnih razprav v »Pedagoških Letopisih« Slov. Šolske Matice. Nekaj let je bil tudi šolski nadzornik za mariborski okraj in je kot tak nadaljeval delo svojih prednikov, ravnatelja Schreinerja in dr. Bezjaka.

Kdor je prišel s Sch. v osebni stik, ta se bo spominjal tega moža le z največjim spoštovanjem. Med Slovenci le redko srečamo moža s tako kristalno čistim, umerjenim in izoblikovanim značajem in tako svetsko razgledanostjo. Če ima beseda

o gentlemanstvu kak pomen, potem velja gotovo za njega. Birokratji bi se mogli od njega učiti, da je človek lahko do skrajnosti vesten, a vendar prav nič maloten in tesen. Redkokdaj je značajnost, dobrota in močatost tako lepo družijo kot v osebnosti Schmoranzeljevi. Kot učitelju mu ni bilo nič bolj zoprno, kot formalizem in unifikatorski duh. Nihče ni globlje od njega čutil potrebe, da izhajaj pouk z domače grude, da mora biti človek zakoreninjen v domači zemlji, če se hoče razviti v trden značaj. Bil je zaveden in odločen Slovenec in je zato v nemškem Volksratu imel hudega nasprotnika, a vsak nacionalni šovinizem mu je bil docela tuj in zoprno. Hodil je svojo ravno pot in storil svojo narodno dolžnost brez patosa in računanja na priznanje. Načela je imel zato, da se po njih ravna in po njih živi. Če ne bi imel drugih zaslug, že kot plemenit značaj bi zaslužil, da ga uvrstimo med naše pomembne može.

S svojim volilom je dokazal, da je tudi v tujini vedno mislil na duhovni napredek svojega naroda. Ob prevratu je na poziv v naših listih, da se v tujezemelstvu bivajoči uradniki javijo za službovanje v Sloveniji, sporočil naši oblasti, svojo pripravljenost, da sprejme primerno službo, a čakal je zaman na vabilo in imenovanje.

Po rodu je bil Schmoranzelj Gorenjec, Škofje-lučan. Dosegel je lepo starost 74 let. Želeli bi naši univerzi več takih prijateljev.

OPAZOVALEC

Zazvenela je naša pesem

Par dni pred koncertom. Reklama, predprodaja. Dva dni pred koncertom nobene vstopnice več. A še vedno povprašujejo.

Ponedeljek. Velika unionska dvorana nabito polna. Gospodje, gospe, gospodične in mladina, mladina. Vsi v težkem in napetem pričakovanju. Četrta na devet. Tedaj nastopijo naši fantje — v belih gorenjskih srajcah, ponosno kot Lambergar na Dunaju, z rdečimi rutami, ljubeznivo do naših lepote. Dvorana jih pozdravlja, ploskanje ne neha, dokler ga ne zaustavi Francetova gesta. In zadone naše pesmi. Naše. Lepe, kot bi jih bil Bog ustvaril v svoji radodarnosti za nas, globoke kot besede učnjaka, preproste kot naša revna kočica, junaške, zaljubljene, zamišljene, pobožne... Naše pesmi. Voznica, junaška Lepa Vida, Flosarji, pa Kralj Matjaž, Lambergar in Pegam. Večno lepa in otožna

sani in ustavno osnovani predpisi in da mora veljati vsaka nezapisana volja preko teh predpisov za državno sabotažo. Tako ljudstvo ni sposobno in tudi ni voljno sprejemati od zgoraj navzdol navodil o vsebini in smislu skupnega državnega življenja. Za tako ljudstvo je pravilna notranja politika samo tista, ki sloni na ljudskem ustvarjanju smerne in potrebe državnega življenja. Tako ljudstvo hoče vedeti, iz kakšnih razlogov se vsakočasno vzdržujejo ali spreminjajo smernice državne politike, zakaj se opuščajo prejšnje, zakaj usvajajo nove. Vsak drugačni način ruši v ljudstvu vero do države, mu jo odtuje in manjša zanimanje ljudstva do nje. Vsak drugačni način dokazuje z nasprotnostjo, da se država boji svojega ljudstva, da se država odvaja od ljudstva, kar mora voditi do razpoke, ker država že po suhem državoslovju ni nekaj odmišljenega.

Skratka: ljudski poslanci se bodo morali zavzeti za to, da prenehajo vzroki za miselnost v ljudstvu, ki si pravi, da bodo »oni ali tisti tam gori ali tisti tam doli« že pokazali, kako je prav in kaj ni prav; saj zato ima volilno pravico, saj zato je naš ljudstvo človeški izraz — države. Mislim, da lahko odpade pozivanje na besede bivšega samodržca v Bolgariji, Georgijeva, ko je dejal, da se njegova vlada ne briga za vprašanje, ali je ustavna ali ne, mislim, da lahko odpade pozivanje na besede drugega politika v isti državi, ki je dejal, da ima njegov stan pravico nadzorovanja državnih oblasti, čeprav se ne vtika v politiko. Take izjave politikov razsvetljujejo kot blisk, kam pride ljudstvo, ako postane država nekaj drugega, nego organizirano ljudstvo na določenem ozemlju. (Dalje prih.)

Vojaška. Šegava Ribniška, prijetna Furmanska in zamišljeno resna Od britofa. Poslušaj, uživaš, odbravaš in veš: naše je. Nihče nam tega ne more vzeti. In greš domov vesel, saj si bil priča velikemu dogodku.

*

Koncert APZ je za nami. Strokovno oceno bomo priobčili v prihodnji številki. Danes bi radi opozorili le na nekaj.

Da je danes APZ naš najboljši zbor, tega ne more nihče več tajiti, če zna stvarno opazovati in presojati njegovo delo. Ne toliko radi njegovega prvovrstnega izvajanja koncertov, že zaradi pravilnega pojmovanja svojega kulturnega poslanstva ga moramo staviti na prvo mesto. »Križa in problem naše narodne pesmi je križa vse naše narodne kulture in načelno važno vprašanje za vse umetnostno življenje našega naroda« (Fr. Marolt). Zato prezira svoj narod, kdor zapušča narodno pesem, in greši, kdor jo zanemarija. Zato smo hvaležni APZ-u, da je našim zborom in glasbenikom začrtal pot, po kateri naj odleži hodijo, da se izognejo za nas brezplodnemu kozmopolizmu v glasbeni umetnosti. Hvaležni smo dirigentu Maroltu, da nam je odkril bolečo rano na našem narodnem telesu, a še bolj hvaležni, ker nam je hkrati pokazal zdravila in opogumil vse, ki so že omahovali.

Če je APZ predstavnik naše narodne pesmi pri nas, ne vemo, zakaj je ne bi reprezentiral v tujini. Saj smo uverjeni, da slovenske pesmi ne bo nihče lepše zastopal v tujezemelstvu. Naši zbori, ki so hodili po turnejah, so pač preveč radi pozabili na to, da bi morali pokazati svetu slovensko pesem, zlasti našo bogato narodno pesem. Zato naš APZ mora preko meja! Prepričani smo, da mu bodo vsi pri tem pomagali, saj je to zbor, kakršnega Slovenci še nismo doslej imeli in na katerega moramo biti ponosni pred vsem svetom, ne samo pri nas.

Jus.

Bojevniki zoper Bojevce

Kakor smo napovedovali in od pravih slovenskih Bojevnikov tudi po pravici pričakovali, tako se zdaj godi: ena bojevniška skupina za drugo izreka nezaupnico bojevskim odbornikom, ki so osnovali proti izraženi volji Bojevnikov bojevniški volilni odbor in ki bi hoteli udinjati slovenske Bojevnike nekemu srbskemu politiku Ljotiću, politiku, ki bi hotel osnovati pri nas nekakšno stanovsko, torej fašistično državo. Zdi se, da bojevniški generali prav nič ne razumejo niti duha časa, niti duha slovenskih Bojevnikov. Pa pišejo v »Prelomu«, ko da bi sploh mogla imeti njihova volilna borba kak zmisel, pa razglašajo, da »mora vstati na stotine novih skupin, ki jih bodo dosedanje z navdušenjem sprejele medse«! To pišejo v zadnji številki. In zadnjo nedeljo so protestirali delegati sedmih dolenjskih bojevniških skupin, vseh, ki so prišle to nedeljo do besede, proti Osrednjemu izvršnemu odboru Boja, proti pisanju »Preloma«, zoper ustanovitev Glavnega bojevniškega volilnega odbora. In soglasno so odklonili ti slovenski možje, da bi se bojevniško ime zlorabljal za Ljotičevo kandidatno listo.

In še nekaj so zahtevali ti pravi slovenski Bojevniki: da se namreč takoj skliče zbor delegatov, ki naj voli nov odbor, odbor, ki ne bo zlorabljal bojevniškega imena za svoje osebne politične namene, ki bo marveč izvrševal zgolj in edino le voljo svojega členstva, tistega členstva, ki ga je postavilo. To je zahteva, ki je v demokratični organizaciji sicer samoumevna, ki pa jasno priča, da slovensko ljudstvo ni prav nič navdušeno, da bi mu kakí samozvani »voditelji« predpisovali, kaj sme storiti.

Mislimo, naj bi tisti odborniki Boja, ki so tako dokončno zaigrali zaupanje slovenskih Bojevnikov, kar zlepa odstopili in da naj ne čakajo po nemarnem, da bodo »odstopljeni«. Zlasti pa morajo takoj prenehati z nadaljnjim zlorabo bojevniškega imena pri volitvah. »Bojevniki« volilni odbor pa naj prekrstijo v »Prelomljeni volilni odbor«, kakor je to po resnici in pravici.

Bojevski program

»Tovariš« Ljotić je razvijal svoje volilne nazore nekje v Banatu in zadnji »Prelom« priobčuje njegovo »Besedo« v celoti. Nekakšen Ljotičev — in tudi bojevski — program naj bi bil to. Prebrali smo jo zaradi tega z zanimanjem, pa lahko rečemo, da ni bilo spregovorjenih zlepa bolj brez vsebinskih, manj stvarnih besedi v zadnjem času. »Zedinjenje razkropljenega naroda«, »povsod nezadovoljstvo«, »borbeno upanje na boljšo bodočnost«, »konec potrpljenja«, fenomenalna modrost, da se mora »oblast izvajati v korist tistih, ki so jo postavili«, da je »oblast ogromna odgovornost pred ljudstvom«, »država in ljudstvo, to je politika«, »ustvaritev narodne celote je ena prvih stvari«, po vrhu seveda še zabavljanje na politične stranke — to je vsa puhla vsebina tega govora. Govora, ki bi ga prav tako lahko priobčila nekdanja »Orjuna« ali sedanja »Borba«, prav tako »Pohod« kakor »Jutro«. Stvarnih odgovorov na stvarna vprašanja našega političnega, socialnega in kulturnega življenja zastoj iščeš v njem. In prav

seboj obmetavajo s fašizmom, medtem ko so svoje dni na moje in drugih opozoritve trmasto vsi skupaj zanikali in tajili svojo fašistično miselnost. Zato spada med glavne naloge ljudskih poslancev pobijanje fašizma v domači hiši, pobijanje zdražbarjev, ki pestujejo razloge pesti, silnoga prepričevanja, skratka vsakerega dela, ki nasprotuje notranji pomiritvi delovnega ljudstva. To je že zato potrebno, ker mora dobiti ljudstvo vendarle kedaj že občutek, da zadošča za red popolnoma samo državna oblast in da za take posle ni prav nič treba »prostovoljcev«.

Sodobna meščanska »demokracija« se razlikuje od staroveških perzijskih satrapij samo po tem, da je hinavska. Ta »demokracija« Vam razglašava mogoča načela iz francoske revolucije, oziroma iz severno-ameriške osamosvojitve za podlago notranjemu državnemu življenju, kar je pa ne ovira, da ne bi v izdelavi tega življenja zatajila vsa slovesna načela docela. Ena vidnih prikazni te »demokracije« je tudi ta, da se razvija notranja politika po tirih tajne diplomacije. V ljudstvu vstaja vtisk, da vlada resnično nekdo, ki ga nihče ne pozna, ki ga noben zakon ne omenja, ki ga nihče ne vidi. Naloga ljudskih poslancev bo odpraviti vse pogoje upravičenosti takega vtiska. Ljudstva, katerega država je nastala zaradi zmage demokratičnih načel nad načeli avtoritarnosti, ni mogoče krotiti z metodami perzijskih satrapov, čeprav bi bile metode zastrte. Ljudstva, ki je že okusilo politično polnoletnost in ki je bilo zaradi dobljene politične polnoletnosti sposobno ustvariti si lastno državnost, ni mogoče potisniti v vlogo političnega dojenčka. Tako ljudstvo zahteva z vso resnobo lastnika države, da smejo veljati izključno le zapi-

tako ne pove nič, kako misli doseči celo tiste cilje, ki si jih sam stavi. Da bi se dotikal zla pri korelini, da bi razglabljal o tem, kako bi bilo treba urediti pravično zakonodajo in upravo, kako zlasti samoupravo, kako pravično razdeliti davke, kako primerno urediti finance — to so za politika Ljotičeve vrste take malote, da se raje sploh ne briga zanje. In zanje se seveda tudi ne utegnejo brigati »glavni bojovniški volilni odborniki«. Zanimajo pa vsa ta vprašanja slovenske Bojevnike in ne bo dobil njihovega zaupanja, ki jim ne bo dal stvarnega in v vseh podrobnostih določenega odgovora.

Odveč je zatrjevati, da jim »bojevski« odborniki in njihov »tovariš« Ljotič tega odgovora sploh ne morejo dati, in če bi to tudi skušali, bi se k večjemu pokazalo, da je naravnost nasproten bojevniškim načelom svobode, pravice in miru. Kaj torej? Spreobračanje? Toda »Prelom« se je v zadnjih mesecih že tolikokrat »spreobrnili«, da je težko reči, če se ne bo ob ugodni priložnosti še in še. Menda bo res najboljši odgovor tisti, ki so ga začeli propagirati Bojevniki sami v zadnjem času, da namreč lista, ki je tako zatajil bojevniška načela, sploh ne berejo več.

Osrednji izvršilni odbor „Boja“ neče sklicati izrednega zbora delegatov

Zoper postopanje večine v osrednjem izvršilnem odboru »Boja«, v katerem si laste oblast ljudje, ki bi sedaj radi spravili slovenske Bojevnike na volišče za srbskega politika Ljotiča, za katerim stoji »Jugoslovenska akcija«, naslednica ranjke »Orjune« so se uprli slovenski Bojevniki. Zoper sklep banovinskega odbora, da ostanejo Bojevniki zunaj volilnega boja, so sestavili nekateri udje osrednjega izvršilnega odbora »Boja« nekaj glavnih bojovniških (pravilno »bojevski«, ker so »Bojevci« le nekaj drugega kot pravi slovenski Bojevniki) volilni odbor, ki se je pogajal z ministrom dr. Marušičem in banom dr. Pucom. Večino v osrednjem izvršilnem odboru »Boja« vodijo VI. Fabijančič, Ture Šturm in Kuster. Zoper to večino v osrednjem izvršilnem odboru je nastopil odločno Stane Vidmar, ki stoji na stališču, da naj Bojevniki kot taki ne gredo v volilni boj ter trdi, da so neki ljudje pošiljali okrožnice bojevniškim skupinam z njegovim podpisom brez njegove vednosti. Stane Vidmar zahteva, da se vse odločitve napravijo od spodaj navzgor, t. j. da naj sklepajo o vsem najprej krajevne skupine Bojevnikov, potem okrajni odbori itd. in je zoper načelo, da bi dajali ukaze in odredbe od zgoraj doli le nekateri, hoče, da odloča v vsi organizaciji resnično demokratično načelo in da izpremene tiste točke v pravih »Boja«, ki so čisto nedemokratske narave in izročajo organizacijo in posameznike milosti in nemilosti večine v osrednjem izvršilnem odboru »Boja«. Več kot dve tretjini krajevnih skupin Bojevnikov je na to v par dneh zahtevalo od osred-

njega izvršilnega odbora »Boja«, da naj skliče na dan 7. aprila t. l. izredni zbor delegatov krajevnih skupin ter naj se razpravlja o delovanju osrednjega izvršilnega odbora »Boja«, da se izpremene zoperdemokratske določbe pravil in izvrše nove volitve v osrednji izvršilni odbor. Vsak dan pa prihajajo še nove izjave v tem smislu od krajevnih skupin slovenskih Bojevnikov. Osrednji izvršilni odbor z Fabijančičem, Kustrim in Ture Šturmom pa noče sklicati izrednega običnega zbora, ki se ga očitno boji. Pravih slovenskih Bojevnikov to postopanje prav nič ne prizadeva. Slovenski Bojevniki in slovensko ljudstvo bo šlo svojo in pravo pot.

Mi pa le samo vprašamo g. VI. Fabijančiča in njegovih par privržencev, če je že vložil tožbo zoper »Jutro«, ko mu je metalo lani različne očitke v obraz in ga vprašamo to zaradi tega, ker je priobčil takrat javno izjavo, da bo razjasnil spor z »Jutrom« pred sodiščem. Nikjer namreč dosedaj nismo slišali, da bi bil g. Fabijančič tožil »Jutro«.

Stari in novi Grki

Revolucija na Grškem je torej končana, vlada je zmaga, veselje v Atenah je veliko. Vse to, kar se je godilo in se godi prav za prav že sto let na Grškem, delajo novi Grki, ki so po jeziku pravi nasledniki starih, klasičnih, po krvi pa le v odstotkih. Kaj pa stari Grki, ali so za zmerom opravi? Najbrž ne. Nevidno delujejo še vedno po vsem kulturnem svetu. Saj so bili in so še v nekem oziru vzgojitelji, pedagogi zahodnih narodov. Že beseda pedagog (pajdėja) priča zanje, da je od njih izšla zahodna izobrazba.

Vsaka stran starogrške zgodovine je poučna. Eno stran je pa zlasti rad pri nas prebiral naš Jernej Kopitar. Vedno in vedno naletite v njegovih spisih na ljube stare Grke. Zakaj, v katerem oziru? Znano je iz zgodovine, da so ok. l. 1100. pr. Kr. tri starogrška plemena prišla od severa doli na Balkanski polotok, in sicer so Ajolci zasedli nekako srednjo Grčijo (Ahajo, Bojotijo), Jonci Atiko in Evbojo, Dorci pa Peloponez. Ščasoma pa jim je bil polotok pretesen, pa so se jeli seliti in ustanavljati naselbine: Ajolci od Smirne gori do Abida, Jonci so ustanovili kar 12 cvetočih mest ob obali Male Azije, največje Milet, Dorci pa so kolonizirali Kreto, Rod, južno obal Sicilije...

Vsak Slovenec naj bere tednik „Slovenija“

Slovenščina in albanščina

»Pohod« razmišlja o nepoznanju slovenskega jezika in slovenske kulture med Srbi. Nemogoče se mu zdi, da bi se napredovalo spoznavanje slovenstva med njimi, vsaj v doglednem času ne. Kajti kar je za Slovence albanščina, to je za Srba slovenščina. Pa raje navajamo dobesedno:

»Popolnoma napačno je pri takih prilikah hoditi z zahtevo reciprocitete. Ne zaradi števila, ki kaže naše razmerje skoraj s številko 10:1, ampak zaradi bistva in glasovne narave slovenskega jezika, ki nudi srbskohrvatskemu človeku neprimerno več težav, preden razume, kakor pa nasproti albanški jezik Slovincu. Tega si ne smemo prebirati, če hočemo biti pravični.«

Tako torej jugoslovenski »Pohod«! In jugoslovenska »Borba«? In »nacionalno edinstvo«?

MALI ZAPISKI

Prepovedan časopis.

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti številki 28 in 29 polmesečnika »Smotra slavenske politike«, ki izhaja v Zagrebu.

Nov dnevnik.

»Obzor« poroča iz Ljubljane, da začne 6. t. m. izhajati nov dnevnik, ki bo glasilo ministra dr. Marušiča in njegove skupine. Urednik lista bo Josip Knafljič.

Še Jugoslovenska akcija je ne mara.

Namreč »Borbe«. Kakor je sicer res, da je program Jugoslovenske akcije vse prej, kakor bogat na mislih in izrepen po svoji kulturni in politični plati, tako je celo temu duševno preprostu in umsko do skrajnosti skromnemu gibanju začela predsedati »Borbina« banalnost. Videla je pač, da v njeni družbi ne bo doživela časti in slave. Pač pa posmeh. In komaj je »Borba« dobro utegnula, z debelim podnaslovom dopovedovati svetu, da je glasilo Jugoslovenske akcije, že je morala spet ta podnaslov črtati.

Minljivost posvetnih stvari!

Obdavčenje.

V »Delavski politiki« beremo:

»Tako je plačala delavska družina z letnim zaslužkom 12.000 Din te-le davke:

uslužbenki davek	Din 200.—
zgradarina (kot najemniki)	Din 260.—
carine in trošarine	Din 550.—
monopolska bremena	Din 480.—
davek na poslovni promet	Din 180.—
carina na obleko, obutev	Din 100.—
skupaj	Din 1770.—

torej brez taks znaša obremenitev nad 15.5% zaslužka.

Košat v Nemčiji prepovedan.

»Koroški Slovenec« poroča, da so v Nemčiji prepovedane Košatove pesmi. Košat je bil koroški Slovenec, pod vplivom in pritiskom okolja pa je skladal nemške pesmi, ki so pa vse prepojene s slovenskimi motivi. Prav za prav je torej Hitlerjeva Nemčija samo dosledna. Dosledni pa niso koroški Nemci in — še manj! — koroški nemškutarji.

n-g.

Osebnost in ideologija Aleksandra Stambolijskega

(Nadaljevanje.)

Zakaj nas obrekujejo?

(Izjava pokojnega Al. Stambolijskega.)

Vsake tri mesece nas pošiljajo, pač po sezoni, ali v Moskvo ali v Angoro. Za nas je pot v prestolnice natančno določen z mednarodnimi postajami, po katerih sledimo evropskim velesilam. Bili smo v Ženevi, in če bo potrebno, gremo tudi v Haag ali drugam. Vendar pa nimamo mi niti ambicij niti želja in potrebe, da gremo najprvo v Moskvo. Govorili so o zvezi med Bolgarijo in Moskvo. Narod, ki je postal žrtev »zvez«, ne more imeti želja za nove zveze...

Dolže nas, da vzdržujemo zveze s komunisti. Vir teh vesti ne gre čez Vitošo... Tisti, ki nas obrekujejo, zelo dobro vedo, kaj se je z njimi dogodilo ob času velike železniške stavke... Naj ne mislajo tu pripetljajev s častniki Wranglevoj vojske. Ako je že Lloyd George izvolil sam priznati, da pomenja ta vojska mnogo večjo nevarnost za deželo nego za boljševike v Rusiji, potem ni prikladno, da nas obtožujejo komunističnih namer zato, ker smo hoteli iztrebiti gnezdo vohunstva in spletk, ki zastruplja ozračje medsebojnega zaupanja. Neki rumunski listi nam pripisujejo želje za hegemonijo, ki naj bi se pokrivala s »humanim sentimentalizmom zemljedelskega gibanja«.

Tu je tista čudna misel pisca članka »Hegemonija« v listu »Endepandas Rumene« z dne 3. tega meseca. Poizkusite, prosim vas, prevesti to besedo na — bolgarski jezik.

Ali ne vidite, da »megalomanija« našega bolgarskega naroda ni mogla najti v svojem jeziku primerne besede, ki naj bi odgovarjala gornjemu pojmu za gospodarstvo. Hegemonija je grška beseda, ki pomeni duha za premoč enega mesta nad drugim, enega sloja nad drugim v istem mestu. Ta izraz je proniknil po vsem Balkanu, kjerkoli se je začutil bizantinski vpliv, samo ne po deželi. Mi nismo imeli nikdar stanu veleposestnikov, katerih imperialistični nameni bi se merili s ti-

soči hektarjev njihovih velikanskih posesti. Naš kmet je vedno težil za tem, da ostane gospodar samo tiste zemlje, ki jo sam obdeluje. Če se v tej naravni težnji išče imperialistična zamisel, potem je to samo odrešilni imperializem, ker teži samo za tem, da zagotovi vsakemu delavcu dobre volje plodove njegovega dela.

Izobraženci v »zemljedelski zvezi« in v strankah.

(Pisano v zaporu.)

Včno odprto vprašanje.

O gornji temi smo pisali že obširno v zveznem listu »Zemljedelsko Zname«. Pisali so že tudi o njem mnogi drugi zvezni sodelavci, vendar pa obstaja še zelo mnogo stvari, da se piše o njih. Vprašanje inteligence »zemljedelskega« združenja je videti, da ostane večno nerešeno in se bo moglo o njem še vedno kaj novega reči. Za nas obstoji to vprašanje tako, kakor obstoji vprašanje častnika v vojski; recimo v bolgarski vojski vsako leto vzgajajo nove častnike, vendar pa se vsako leto javlja potreba zopet po — novih. V stvari so družbeno-politične organizacije tudi nekaka armada, kateri manjka samo prisilni značaj državnih oblasti. To je armada bojevnikov, kateri se sami opredeljujejo, ki kljub temu predstavljajo armado: oni predstavljajo organizirane kolektivne družbene enote, katere se večno obnavljajo in katere se morajo večno vzgajati: Tudi tukaj so potrebni častniki, strokovnjaki, učitelji. Tudi tukaj je potrebna vsakoletna obnova in novačenja. Kajti, ako kaka organizacija preneha z obnavljanjem svojih vrst iz narodnih slojev, ako preneha z nabiranjem novih členov in ako preneha s pomlajevanjem, tedaj se začneja taka organizacija starati in koraka k svojemu — grobu. Neogibno je tedaj potrebno pomlajevanje v vojski in tudi v samem častniškem zboru, v sami vojaški inteligenci. Vsak prostak mora stremeti za tem, da postane podčastnik ali častnik in vsak organiziran člen »zemljedelskega« združenja mora iti za tem, da postane inteligent v svoji organizaciji. V tem stremljenju navzgor se ustvarja napredek človeštva.

Danes je mnogo težje postati prostaku častnik, kakor pa, postati navadnemu členu naše organi-

zacije inteligent, ker za tega ne obstoje prav nikake ovire. Potrebni so samo večji napori od njegove strani in to napori v samoobrazbi in pridnosti. Pri nas ne obstaja posebna častniška šola, ker je samo življenje šola. Vsak pismen člen naše zveze, ki iskreno želi postati inteligent, bo to postal v najkrajšem času, ako le hoče biti borec. Oborožen z idealizmom in ljubeznijo do dela za splošno dobro, oborožen s poštenjem, zrelostjo, družabnostjo, nesebičnostjo, z ljubeznijo do znanja in z energijo, se bo naglo dvignil vsak člen naše »zveze« in postal tako del njene inteligence.

V »zemljedelski« zvezi ne obstaja patentirana inteligenca, kakor pri ostalih političnih strankah. V vojski so častniki, ki so prejeli častniško pravico po predpisani šolski izobrazbi. Prav tako se godi v političnih strankah. Te imajo diplomirane ljudi za inteligente, čeprav bi bili le-ti največji tepeji. Zlasti odvetniki so si prisvojili samozvanstvo na superinteligenco in na to, da imajo samo oni pravico, da vodijo strankine pripadnike v mestih, da jih izkoriščajo kot svojo klientelo. Tako delajo vse stare politične stranke, tako delajo tudi socialistične stranke. Tudi pri teh velja v praksi načelo, da delavec nima pravice, da postane inteligent. Merilo inteligence je diploma, radi česar obstaja v teh strankah posebna inteligenčna kasta, slična žrecom pri divjih indijskih in afriških plemenih. Ta kasta čuva ljubosumno svoje koristi in ne dopušča ljudi iz ljudstva v svojo sredino. Strankini pripadniki so se že navadili na ta družbeni red, ker trpe na predsodkih, ki so jih ustvarili zanje ljudje iz kaste. Kdo ni čital del K. Konofonta, Jean Bodena, Fenelona, Hobbesa, Nikola Macchiavellija in ostalih naslednikov monarhističnih avtokratov in odločnih nasprotnikov demokracije! Prav tako je tudi s pravicami odvetnikov, to je, da morejo biti samo tisti voditelji okrajnih, okrožnih in osrednjih odborov stranke. Vprašajte samo kakega demokrata, stambolovista, cankovista, radikal ali socialist, pa vam bo brez ugibanja in kolebanja odgovoril, da mora to tako biti. Samo res izobraženi in globokoumni ljudje vam bodo rekli, da je to anomalija, da je to čisto navadno degeneriranje stranke.

Urednik in izdajatelj Julij Savelli v Ljubljani.